

בין איראן לארה"ב: המבחן הגדול של ראש ממשלת עיראק

written by אלי קלוטשטיין | 28.07.2026
פורסם במקור ראשון, בתאריך 28 ביולי, 2026.

כטב"מים מתאבדים שוגרו אתמול בידי מיליציות פרו-איראניות וכוונו לעבר מתקפי הנפט של ערב הסעודית באזור מזרח המדינה וגם ליד הבירה ריאד. הכטב"מים יורטו בידי כוחות הביטחון הסעודיים, אך אולי כמה מהם פגעו במטרתם. החות"ים קיבלו אחריות על המתקפה הזאת, בהמשך להתרחבות המערכה שלהם מול הסעודים בתקופה האחרונה ² אך הפעם היה משהו שונה.

לטענת הסעודים, הכטב"מים יצאו משטחה של בגדד ולא מתימן, ולפיכך מהווים עדות לכך שהמיליציות השיעיות שמפעילה טהרן בעיראק נכנסו גם הם למלחמה. קדמו לכך התרסות נוספות של אותן בכירי מיליציות, כולל כתאא'ב חיזבאללה העוצמתית, שאל מול הצהרות הממשלה בדבר תאריך יעד לפירוק מנשק והעברתו לידי המדינה בסוף ספטמבר הכריזו כי ידבקו ב"התנגדות" וכי אין להן שום כוונה להניח את הנשק שברשותן.

בסעודיה דרשו מיד ממשלת עיראק, לפי התקשורת, לפעול ולאכוף את ריבונותה נגד המיליציות. ראש הממשלה החדש (עדיין) בעיראק, עלי אלזאידי, הורה מיד על פתיחת חקירה בעניין שיגור הכטב"מים, והבטיח לנקוט פעולות משפטיות נגד כל מי שיימצא מעורב בתקרית. משרדו ציין כי יבחן את העדויות והמידע שיעבירו הסעודים, שכן עם ריאד מתקיימים "קשרי אחווה שורשיים", ושלא יאפשר לנסות לפגוע בהם.

אבל זו לא הייתה התקרית היחידה במדינה ³ ובכלל, די חס בגזרה העיראקית. ביממה האחרונה דווח על כמה כטב"מים שיורטו בידי צבא ירדן וצה"ל, ואשר הגיעו לאזור ירדן ממזרח. אף שאיש לא נטל אחריות על כך, בישראל אישרו גורמים ביטחוניים לחדשות 12 כי המטוסים שוגרו משטחה של בגדד, מה שמעלה חשד שהמיליציות העיראקיות חזרו לפעילות מלאה, ולא מסתפקות רק במעורבות נקודתית בסכסוך החות"י-סעודי.

כמו כן, למרות הפסקת האש, לכאורה, בין איראן לארה"ב, הותקפו כמה יעדים כורדיים בצפון עיראק בכטב"מים ⁴ שלא פורסם אם יצאו מאיראן עצמה או מתוך עיראק. המיליציות הפרו-איראניות בעיראק תקפו בעבר מתקני נפט ובסיסים כורדיים בצפון המדינה, וגם הפעם אי אפשר לשלול את מעורבותן באירוע. לפי הדיווחים עד כה, סוג היעדים לתקיפה אכן היו דומים לתקדימי העבר, וגם דובר צבא איראן הכריז רק בסוף השבוע ש"הבסיסים האמריקניים ויעדי התנגדות למהפכה הושמדו בארביל שבצפון עיראק". לפי שעה וושינגטון החליטה להבליג על המתקפות האלה, ולא להסתכן בהסלמה אזורית רחבה יותר.

מבחינת זאידי, התקריות הללו לא יכלו לבוא בזמן פחות מתאים. הוא פוליטיקאי טרי, אך בדומה לקודמיו מנסה לנווט בסבך האזורי ולהצמיד את בגדד לעתיד טוב יותר למרות מכשולים ואתגרים עצומים. מאז נפילת משטרו של סדאם חוסיין, ראשי הממשלה העיראקים הורישו אחד לשני בעיה שלא מצאו לה פתרון [2] איך לאזן את קשריהן בין הלפיתה האיראנית העזה ובין ההשפעה והלחץ האמריקניים. את האחד צריך לרצות, לשני צריך לציית; את ארה"ב עליהם לשכנע שאינם בובה של איראן, ומול טהרן להבהיר שאינם שפוטים של האמריקנים.

עד כה ניסו המנהיגים בבגדד לפתור את הדילמה הזאת באמצעות נוסחה פשוטה [2] יותר שותפות עסקית אמריקנית במגזר הכלכלי והאזרחי, פחות חיילים. זאידי אינו שונה במובן זה: "נוכחות צבאית לא יוצרת קשרים בין חברות", הוא אמר השבוע בריאיון לתקשורת, "פעילות כלכלית כן".

יש שתי בעיות בגישה הזאת: הראשונה היא שהקשר הדתי והחברתי בין איראן לעיראק, על אף מלחמות העבר, עמוק הרבה יותר מאשר היחסים עם ארה"ב. בעיראק מתגוררים מיליוני שיעים, ושם שוכנות הערים נג'ף וכרבלא, הקדושות לזרם האסלאמי הזה. עולי רגל מרובים מאיראן חוצים את הגבול בכל שנה כדי להגיע לאתרים מקודשים ולבקר קרובי משפחה.

עומק האחוה הדתית הזאת בא לידי ביטוי בנוכחות העצומה של קהל רב בטקסי הלוויה של עלי ח'מינאי, המנהיג העליון של איראן עד חיסולו, שנערכו גם בעיראק השכנה. עצם קיום הטקסים שם, לצד נוכחות של בכירים איראנים כגון מפקד כוח קודס אסמאעיל קאא'ני, מדגימים עד כמה הקשרים בין שתי המדינות נשענים על בסיס דתי וכמה גדולה השפעתה של טהרן במדינה הסמוכה.

אבל העניין החמור יותר הוא ביטחוני. הנוכחות האמריקנית בעיראק לכאורה אמורה לתת מענה לבעיית דאעש ולאתגרים שארגון המדינה האסלאמית הציב לעיראק מאז העשור שעבר, כאשר כבש חלקים נכבדים מהמדינה. אלא שהצבת חיילי ארה"ב גם מאפשרת אולי את הריסון של המיליציות הפרו-איראניות, או לפחות בסיס לזנק ממנו למאבק מולן. הממשלה המקומית, לפי כל הסברות, נעדרת כל יכולת אמיתית להתמודד בכוח מול המיליציות. בדומה ללבנון, עוצמתה של המדינה אינה חזקה מספיק מול השלוחות שהקימה טהרן בשטחן, וללא סיוע חיצוני היא תיכנס לסחרור ביטחוני והלחץ עליה לציית לאיראן רק ילך ויגבר.

מסע מאכזב לטהרן

בניגוד אולי לחלק מקודמיו, ראש הממשלה הנוכחי "חייב" לאמריקנים. הוא נמצא בתפקידו רק בגלל הלחץ של נשיא ארה"ב דונלד טראמפ על עיראק והאזהרות התכופות שלא ימשיך לשלוח כסף, ואולי אף יתקוף אותה, אם ימונה משהו מקורב לאיראן לתפקיד הזה. הסאגה הזאת נמשכה חודשים אחדים, וכללה וטו מפורש של האמריקנים על מועמדותו של נורי אל-מאלכי, האיש של טהרן.

מאז בחירתו של זאידי, ארה"ב המשיכה גם בלחץ ישיר עליו, לצד ניסיון לקרב אותו. מקל וגזר,

השיטה המוכרת. ראש הממשלה הוזמן במהירות יחסית לבית הלבן לביקור חם ולבבי, שהתאפיין בכימיה מוצלחת ובולטת בינו ובין טראמפ. מנגד, רק בחודש שעבר הגיע אליו השגריר האמריקני לטורקיה והאיש של הנשיא במזרח התיכון, תום ברק, לפגישה לא פשוטה.

מצד אחד ברק הביא איתו משלוחי דולרים בכסף מזומן, שמקורם ברווחי נפט עיראקי שהופקדו בחשבונות אמריקניים. האמריקנים חרימו את הכספים הללו ולא העבירו אותם לבגדד עד פתרון סוגיית ראש הממשלה, מה שהעמיד את המדינה במחסור משמעותי. בה בעת, בפגישה העביר ברק את המסר שהדגישו מחלקת המדינה והממשל, שלפיו אם עיראק לא תבצע סדרת רפורמות ² ובראשן פירוק המיליציות מנשקן ³ היא תעמוד בפני עיצומים, וכמובן הכספים הללו יוקפאו שוב.

לכן הייתה חשיבות גדולה לביקורו של זאידי בבית הלבן, והצלחת המסע מעוררת הרבה מאוד תקוות בבגדד שיצליח לפתוח דף חדש עם האמריקנים ולהביא לארצו יתרונות גדולים. אלא שהצל של איראן עדיין ריחף מעל הקשרים בין שתי המדינות, וכמה ימים מאוחר יותר אכן יצא ראש הממשלה לביקור קצת פחות מתוקשר וגם פחות מוצלח בטהרן.

מלבד הניסיון המסורתי למדי לאזן בין שתי המדינות גם בממד הדיפלומטי, מה שהפך את המסעות לשתייהן לסמוכים יחסית גם בעבר, הפעם לפי הדיווחים הגיע זאידי לאיראן עם הצעה אמריקנית להפסקת אש שקיבל בבית הלבן ⁴ ואיראן דחתה אותה מיידית.

כמובן, זו לא הייתה מטרת הביקור היחידה. המסע נוצל לחתימה על כמה מזכרי הבנות והסכמים בתחום האנרגיה, הכלכלה, המסחר ויחסי החוץ, שיתוף פעולה בתחום הפוליטי, רכבות, בנקאות ועוד. שתי המדינות, גם כיום, מסתמכות אחת על השנייה בקשרי המסחר, כאשר בגדד היא אחת משותפות הסחר העיקריות של איראן, בסכום שנתי של כ-12 מיליארד דולר. מנגד, העיראקים מסתמכים מאוד על גז וחשמל מטהרן, לפחות עד שארה"ב ביטלה את הפטורים שהעניקה לבגדד מהעיצומים הבינלאומיים על מוצרי האנרגיה האיראניים.

אחד הנושאים העיקריים שעלו בדיונים בין זאידי לנשיא איראן מסעוד פזשכיאן, לפי הדיווחים, הוא חוב בן 11 מיליארד דולר של עיראק לטהרן בשל רכישת גז. משטר האייתוללות, שנתון תחת מצור כלכלי אמריקני, זקוק מאוד לכל הכנסה שרק יוכל להשיג, אך המנהיג מבגדד לא התכוון להיות זה שיספק לה חבל הצלה. הוא הציע, במקום זאת, לשלם מיליארד דולר מתוך החוב הזה לערב הסעודית כדי לכסות את החובות של איראן לריאד על הוצאות הקשורות בחאג' למכה. טהרן, כמובן, סירבה לכך, והסוגיה נותרה ללא פתרון.

במקביל, לא הצליחו הצדדים להגיע להסכמה על עניין מהותי אחר לעיראק: אף שפזשכיאן ציין בפני בן שיחו כי הרשויות בטהרן המליצו למשמרות המהפכה לפטור כלי שיט עיראקיים ממגבלות במצרי הורמוז, ביקש ראש הממשלה לקבל התחייבות כתובה שתאפשר לו להפיק רווחים מנפט שיעבור דרך הנתיב הימי שעליו חולשת איראן.

רק השנה, לפי ההערכות, איבדה עיראק רווחים בשיעור של יותר מ-100 מיליארד דולר משום שלא יכלה לייצא אותו דרך המצרים, וכ-90 אחוזים מהכנסות הממשלה מקורן במכירת נפט. כן שמדובר בסוגיה מהותית לזאידי. עד פרוץ המלחמה בסוף פברואר עברו כ-90 מיליון חביות נפט של בגדד דרך המצרים, ובאפריל המספר הזה צנח ל-10 מיליון בלבד. זאידי מאוד רוצה לחדש את מקור ההכנסה הזה, אך יצא מטהרן בידיים ריקות, ללא אישור רשמי.

מעניין לראות שזאידי יודע בדיוק עם מי יש לו עסק בצד השני, ומה חלוקת העבודה מול האיראנים. לפי הדיווחים מפי מקורות בעיראק, הוא לא ביקש פגישה עם המנהיג העליון מוג'תבא ח'מינאי, וגם לא דן עם פזשכיאן על נושא המיליציות הפרו-איראניות. אף שאין יסוד להניח שהסוגיה הזאת לא עלתה לדיונים במהלך המסע לטהרן, היא כנראה נשמרה לפגישה נפרדת עם יושב ראש המג'לס האיראני, מוחמד בקר קליבאף. יש תמונות המעידות על פגישה בין השניים, וסביר להניח שגם שם עלה עניין המשא ומתן עם האמריקנים.

בליץ אזורי

התחלת כהונתו של זאידי מתאפיינת בפעלתנות מדינית נמרצת, שמעידה כי בכוונתו לנסות לקדם את מעמדה של עיראק בזירה האזורית. בשבועות האחרונים יצא ראש הממשלה לבליץ של שיחות ברבות ממדינות האזור, שבהן לא רק עסק במצב הביטחוני ובמלחמה עם איראן, אלא גם בעסקאות כלכליות שונות.

כך למשל, מלבד ארה"ב ואיראן, בדרך חזרה מוויינגטון הוא עצר בדוחה כדי לשוחח עם אמיר קטאר. גם שם עלו בדיוק אותם נושאים לדיון. עסקאות כלכליות, שיתוף פעולה מדיני והמלחמה באיראן. בפרט, השניים גם דיברו על חופש השיט במצרי הורמוז, שזו סוגיה רגישה בשביל שתי המדינות, שכן הן מסתמכות מאוד על מעבר המים הזה.

בנוסף, רק אתמול (ב') נפגש זאידי עם מקבילו הלבנוני, נואף סלאם, שהגיע לבגדד לביקור מדיני. עיקר הפגישה, מלבד עסקאות כלכליות רגילות, היה המצב האזורי ושיתופי פעולה בתחום האנרגיה. עיראק היא ספקית דלק מרכזית של ביירות, מה שמסייע ללבנון להזין את תחנות הכוח המקומיות. שימור המצב הקיים, כמובן, חשוב לה מאוד. עם זאת, במקביל מבקשת כעת הממשלה בביירות גם להציע יוזמה חדשה. שתואמת את רוח התקופה.

בשיחות עלה הרעיון לקדם תוכנית חדשה לעקוף את מצרי הורמוז, וזאת באמצעות בניית צינור נפט נוסף שיימשך מסוריה ויצא לחופי הים התיכון. באחרונה הסכימו בגדד ודמשק, תחת שושבינות אמריקנית וטורקית, על הפעלת צינור כירכוכ-בניאס, שבסוף הקמתו יוכל להכיל כ-2 מיליון חביות נפט ביום שיזרמו לים התיכון. צינור נוסף כזה יגדיל את המכסה האפשרית של הנפט שמיוצא דרך אירופה במקום המפרץ הפרסי או אפילו ים סוף, מה שימנע מהחות'ים ומאיראן. תיאורטית, לפחות. לשבש נתח חשוב של תעבורת הנפט העולמית.

בדומה למדינות אחרות באזור, זו הזדמנות פז כרגע בשביל עיראק. אם תצליח לייצא מיליוני

חביות נפט ביום בדרכים עקיפות, שאינן תלויות בחסדי טהרן. אבל כמובן, זו אפשרות טובה הרבה יותר בשביל מדינות החוף הים-תיכוני כגון טורקיה, סוריה או לבנון. שיתוף הפעולה בין היצרניות ליצואניות השוכנות לחוף הים התיכון גורם לכך ששני הצדדים יניבו נתח כלכלי נאה, ואיראן תהיה בצד המפסיד. בה בעת, צריך להדגיש כי הקמת הצינורות תדרוש זמן רב, ועליה לצלוח אתגרים ביטחוניים והנדסיים [2] כך שלא מדובר במשהו שיקרה בעוד רגע או אפילו שנה.

יעד אחר של זאידי הוא טורקיה, שאליה הוא מגיע היום (ג'). הוא ייפגש עם הנשיא רג'פ טאיפ ארדואן, בניסיון להעמיק את היחסים בין המדינות, שנהנים מעדנה מחודשת בשנים האחרונות. ההתקרבות הזאת נעשית בעידוד ממשל טראמפ, ובאופן פרטני השגריר ברק [2] אף שהיא עשויה לבוא באופן טבעי על חשבון הכורדים בעיראק, המיעוט שנוא נפשו של ארדואן.

במחלקת המדינה בווישינגטון הסבירו באחרונה שהשגריר מעלה בדמיונו מסדרון כלכלי אזורי בחסות אמריקנית, שיהווה מרכז השפעה על חשבון גורמים אחרים כגון איראן. צינור נפט בין עיראק לטורקיה שהחל לפעול באחרונה ומעביר מאות אלפי חביות ביום, ויש לו קיבולת מרבית של כ-1.5 מיליון חביות, הוא דוגמה לנגזרת כזו של היחסים, אבל גם של המצב החדש ששורר כעת במזרח התיכון והמפרץ הפרסי.

בהמשך השבוע אמור זאידי לטייל גם לערב הסעודית ולהיפגש שם עם מנהיגי הממלכה, אך הביקור הזה כעת ייצבע בגווני אחרים, על רקע המתקפה של המיליציות על מתקני הנפט הסעודיים. ממילא, הראש של ריאד כרגע נמצא במאבק מול החות'ים, והרבה מקשריהם בתקופה הקרובה צפויים להתעצב סביב הציר של המלחמה בפרוקסי האיראני.

לכן היכולת של זאידי וממשלתו לטפל בקבוצות סוררות שינצלו את שטחה של עיראק כדי למלא את רצונותיה של טהרן תעמוד פה למבחן מהותי. זה נכון מול הסעודים, אבל גם מול ישראל או האמריקנים. בעבר ישראל הוכיחה את יכולתה ורצונה לתקוף בשטח עיראק, ובוודאי זכורים המקרים שבהם ארה"ב פגעה במיליציות הפרו-איראניות. אם המתקפות יימשכו, צה"ל יאלץ אולי להוכיח שוב כי לא יסבול את ההתגריות הללו [2] גם אם בשלב זה הן לא מהוות יותר ממטרד, ולא סכנה מהותית.

אבל המתח ילך בכל מקרה ויחריף לקראת סוף ספטמבר, מועד צאתם של הכוחות האמריקניים מעיראק בתום 23 שנות שהות במדינה. אם המלחמה מול איראן תסלים ותתרחב שוב למערכה אזורית, בכלל ייתכן שהאמריקנים יודיעו על דחיית ההסתלקות מהמדינה. מיקומה הגיאוגרפי של עיראק ושכנותה לאיראן הופכת אותה לנקודה אסטרטגית באזור, גם אם היא חושפת יותר חיילים של צבא ארה"ב למתקפות של המיליציות ואיראן עצמה.

ואם ארה"ב אכן תסיג את כוחותיה, תעמוד בגדד למבחן של פירוק המיליציות מנשק [2] משימה שלא ברור אם היא כלל מסוגלת לעשות, כאמור. ייתכן שכדי לצלוח את המשימה הזאת תיאלץ בגדד לתאם את מהלכיה עם טהרן, וכמובן לשלם לה במטבע קשה לצורך כך. ההשפעה של איראן על חלק גדול מהמיליציות גדולה במיוחד, וההערכה כרגע היא שהן לא יניחו את נשקן

מרצונן, ללא הוראה של האייתוללות.

במציאות של מלחמה נרחבת זה כמובן הרבה פחות מעשי או הגיוני, ולכן סביר להניח שהרבה מאוד תלוי באופן שבו יתנהלו החודשים הקרובים. אפילו בתרחיש הטוב, ייתכן שאיראן תבקש להשאיר את המיליציות לא רק כשלוחה חמושה שלהם שיכולה לבצע מתקפות בהינתן הוראה, אלא גם כאמצעי לחץ וחרב שמונפת מעל הממשלה בבגדד.

בדומה לחיזבאללה, לחות'ים וליתר הפרוקסי החמושים שבנתה איראן, גם המיליציות הללו הולכות ומסתמנות כמשהו שאם לא ישכילו מדינות האזור לטפל בו בנחישות ² הן ייאלצו לסבול מטרור איראני ודרישות הולכות ומתגברות. זאידי הוא רק הקורבן האחרון של המצב הזה, ועליו להוכיח שהוא מסוגל לחולל כאן מציאות אחרת, או להסתכן בכך שעיראק תהפוך ללבנון 2.0.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.